

KRESLENO SLOVY. MIKROGRAFICKÉ PORTRÉTY ZE SBÍREK IVANČICKÉHO MUZEA V KONTEXTU VÝTVARNÝCH PROSTŘEDKŮ

Marcela Králíková

Carmen figuratum, kaligramy (ideogramy), mikrografie, kaligrafie nebo experimentální typografie. Ve všech těchto případech jde o obrazová díla, která jsou tvořena textem různorodého charakteru. Tato slova či věty jsou vepsány do určitého tvaru nebo obrazec samy vykreslují namísto linií nebo ploch. Mikrografické obrazy zpočátku vytvářené za pomoci perokresby se následně významně rozšířily díky rozvoji grafické tvorby, ve všech případech je však užito miniaturního písma, které z dálky splývá v obrazec a v některých případech jej lze obtížně číst i zblízka bez pomoci lupy.

Ve sbírkách Muzea v Ivančicích se nachází dva mikrografické portréty, které prozatím stály stranou pozornosti. Jde o portréty korunního prince Rudolfa (inventární číslo U605) a císaře Františka Josefa I. (inventární číslo U604), ke kterému patří rovněž doprovodný dvoulist (inventární číslo U2050). Pravděpodobně jde o díla, která vznikla nezávisle na sobě a stejně tak si našla i cestu do sbírek muzea.¹ Pojí je však výtvarný prostředek mikrografie, za jehož pomoci byly vytvořeny. Na první pohled mohou díla tohoto typu působit jako obrazy z kategorie „nízkého umění“, obzvláště dnes po rozpuku grafického designu a internetového umění. Skrze přílišné (a mnohdy nevhodné) opakování některých stylů, výtvarných technik či námětů často dochází k jejich vyprázdnění, mohou se z nich stát klišé nebo i kýč. Portréty tvořené textem tak pro diváka dvacátých let 21. století již nejsou nic nového. Svou roli ve vnímání a hodnocení takovýchto děl může hrát také faktor snadného vygenerování podobného obrazu současnými grafickými softwary. Vliv hodnoty řemeslného zpracování na vnímání díla teď nicméně nechám stranou. Mikrografické portréty totiž zpočátku rozhodně nebyly masovou záležitostí.

Cílem tohoto příspěvku není podání vyčerpávající historie mikrografie, ale spíše seznámení s touto výtvarnou technikou a poukázání na její uměleckou hodnotu. Té

---

¹ Díla byla darována Musejnímu spolku v Ivančicích, U604 roku 1935 a U605 roku 1944. Lze předpokládat, že U2050 nabylo muzeum spolu s U604, není však vedeno v dokumentaci.

Erzherzog Rudolf Kronprinz v. Oesterreich (Korunní princ Rudolf), post quem 1886, tisk. (Muzeum v Ivančicích)

v tomto případě rozumím jako přidané hodnotě ve výtvarné tvorbě ve smyslu přínosu pro ars, tedy pro tvorbu samotnou, kdy přínos tohoto uměleckého vynálezu umožní tvůrcům propojit intenci s afordancí a vytvořit tak artefakt – dílo, které není zhotoveno pro tvůrce, ale pro recipienta.²

ŽIDOVSKÁ TRADICE

Historie obrazových textů či textových obrazů sahá až do antiky k figurálním básním.³ Vzhledem k našim sbírkovým předmětům se však zaměřím konkrétně na mikrografická díla. Tuto techniku lze také nazvat jako mikro kaligrafie, jelikož jde o rukou psaný text drobných rozměrů. Zatímco v rané křesťanské tradici se mohl vztah mezi textem a iluminací různit, mikrografie, jejíž historie spadá až do 9. století, zůstala doménou hebrejských rukopisů. Historik umění Michel Melot uvádí, že židovské odmítání obrazu sice nebylo tak rozsáhlé jako v případě islámu, texty formované do obrazců nicméně můžeme rovněž interpretovat jako kompromis mezi tímto omezením a silou biblických odkazů v židovském světě.⁴

Podle Melota lze tuto metodu vnímat jako jakési alibi pro ilustraci v rukopisech, protože text je v takových případech primární, to on tvoří obraz. Uvádí také, že se hebrejská mikrografie značně odlišuje od zdobnosti koránu a křesťanských *carmina figurata*. Nejranější mikrografické rukopisy totiž oproti islámským iluminacím neobsahují zvířecí nebo lidské figury, ale využívají dekoru abstraktních tvarů a flóry.⁵

Text, ze kterého se rané mikrografie skládaly, se většinou týkal masory, která měla stabilizovat a udržet správnost biblického textu. Masoretské bible obsahují dva typy textu: Hlavní biblický text je ve sloupcích a mikrografie doplňuje prostor

- 2 „Ve výtvarné tvorbě bychom tedy mohli rozlišovat artefakty a manufakty. Artefakty vznikají za pomoci ars, které bychom mohli definovat jako dovednost propojení intence a afordance. Dílo či akt, kterému bylo intencí dán význam, dokáže tento význam komunikovat skrze kanonickou afordanci. Jako manufakty zde označujeme předměty vytvořené s vnitřní intencionalitou (in actu), nicméně bez ohledu na vnější afordance (in effect). Jinak řečeno, manufakty prošly rukama člověka, ale neprojevuje se skrze ně kultura. Tyto objekty, které jsme zde označili jako esteticky zpracované objekty, proto nemají pro dějiny výtvarné tvorby (současné dějiny umění) výpovědní hodnotu. Jejich analýza je přínosná v oborech jako estetika či psychologie, které se zabývají vnímáním a významy jednotlivých recipientů.“ Blíže viz SEDLÁČKOVÁ, Marcela. *Jak vyprávět dějiny umění*. Brno, 2021. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.
- 3 Více viz OKÁČOVÁ, Marie. *Carmina figurata na konci antiky: Publilius Optatianus Porfyrius a jeho novátorská koncepce figurální poezie*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.
- 4 MELOT, Michel. *The Art of Illustration*. New York: Rizzoli, 1984, s. 42.
- 5 Ibid., s. 42.

Pentateuch (Yonah Pentateuch), 2. polovina 13. století, výřez. (převzato z: www.bl.uk)

kolem. Z tohoto důvodu se pro mikrografii rovněž vžil označení *masorah figurata*.⁶ Důvod, proč písaři využívali mikrografický text, shledává Dalia-Ruth Halperin jinde než v pouhé snaze obejít omezení zobrazování. Podle ní za tím může být vizuální midraš, konkrétně biblická interpretace verše traktátu Avot 3:13 „masoret se'yag la-Torah“ (tradice je oplocení kolem Tóry). Mikrografii pak vnímá jako vizuální hranici a spojitost s dalším veršem nachází v potřebě rukopisem otáčet pro řádné přečtení mikrografických textů. Jde o vizuální midraš traktátu Avot 5:22 „hafokh bah ve-hafokh bah dekule' bah u-bah tehzai“ (otočte to a otočte znovu, neb vše je v tom).⁷ Existují ale i další interpretace. Můžeme jmenovat Richarda McBee, který hovoří o mikrografii jako o syntéze obrazové reprezentace a obrazové citlivosti v židovské tradici a rozlišuje dekorativní a piktorální mikrografii.⁸

6 HALPERIN, Dalia-Ruth. *Micrography: the Art of Drawing with Letters* [online]. [cit. 4. 7. 2023] Dostupné z: <https://blog.nli.org.il/en/micrography/>.

7 HALPERIN, Dalia-Ruth. *Micrography – a Jewish art* [online]. [cit. 5. 8. 2022] Dostupné z: <https://www.bl.uk/hebrew-manuscripts/articles/micrography-a-jewish-art>.

8 McBEE, Richard. *Micrography – The Hebrew Word As Art* [online]. [cit. 12. 9. 2022] Dostupné z: <https://richardmcbree.com/writings/micrography-the-hebrew-word-as-art/>.

Ve 13. století se mikrografie objevuje v Evropě v sefardských rukopisech ve Španělsku a Portugalsku a v aškenázských spisech v severní Evropě. Mikrografické obrazce se postupně vyvíjely a kromě geometrických tvarů se již ujímaly i figurální motivy (např. tabernákl, fauna, lidské postavy). Přestože najdeme mikrografii v mnoha středověkých rukopisech, nebyla přijímána židovskou kulturou jednohlasně, kritiku této dekorace vyslovil například rabín Judah he-Hasid (cca 1150–1217). Později, i po úpadku produkce rukopisů v 16. století, se mikrografie nadále používala ke zdobení ketubbot (manželských smluv) a nástěnných dekorací.⁹

PŘÍNOS TISKU

V 18. století v oblasti mikrografie působil kromě jiných Johann Michael Püchler mladší. Portrét Martina Luthera, který vytvořil, se skládá z textu velebícího Luthe- ra (ovál kolem poprsí) a Lutherova překladu knihy *Ecclesiasticus* (vlasy). Celková kompozice portrétu odpovídá obrazu od Lucase Cranacha staršího z 16. století.¹⁰ To je příklad mnohých i pozdějších portrétů významných osobností – text, z něhož je tvořen obraz, odpovídá spisům či prohlášením zobrazených a jeho podoba vychází z portrétů provedených známými tvůrci v oleji, následně šířených skrze rytiny nebo provedených přímo tiskem.¹¹

S tiskem souvisí i význam Püchlerovy tvorby. V jeho mnohačetné rodině se mikrografii věnovalo několik členů, nicméně na rozdíl od svého otce a bratra, kteří pracovali za pomoci pera a inkoustu, Johann Michael Püchler mladší tvořil mikrografické rytiny. To znamenalo pro mikrografii významný posun, neboť se rozšířilo její pole působnosti.¹² Transformace mikrografické techniky z práce perem na práci rydlem změnila charakter výsledných obrazů, které již nebyly jednorázovými zakázkami, ale staly se dostupnější pro další vrstvy společnosti.

9 *Micrography: The Hebrew Word as Art* [online]. [cit. 12. 9. 2022] Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20111128003333/http://www.jtsa.edu/prebuilt/exhib/microg/index.shtml>.

10 SPIRA, Freyda. Johann Michael Püchler the Younger. *Art in Print*. Madison: Tandem Press, 2018, sv. 8, č. 3, s. 12–14.

11 Jako další příklad lze jmenovat Portrét krále Charlese I. od anonymního tvůrce ze sbírky St. John's College v Oxfordu. Tato kresba hnědou tuší vznikla na základě grafiky od Willema Jacobsze Delffa (ante quem 1638) vytvořené podle obrazu od Daniela Mytense z roku 1628. MORRAL, Andrew. „On the Picture of the King Charles the First... written in Psalms“: devotion, commemoration and the micrographic portrait. *SPELL: Swiss papers in English language and literature*. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2017, sv. 34, s. 211–239.

12 SPIRA, pozn. 10, s. 13–14.

Portrét Martina Luthera – Johann Michael Püchler, cca 1680–1702, rytina.
(převzato z: www.metmuseum.org)

O něco později nastal významný zlom v produkci mikrografií v podobě vynálezu litografie. Díky této technologii sice ztratila mikrografie částečně na své exkluzivitu, bylo ji nicméně možné jednodušeji šířit a oslovit tak ještě širší publikum, což se projevilo obzvláště v 19. a 20. století. Rozšířila se také škála námětů, povětšinou se však týkaly židovské kultury. Mikrograficky se tvořily biblické portréty, panoramata svatých míst Izraele nebo portréty politických a literárních osobností židovské kultury.¹³

MIKROGRAFICKÉ PORTRÉTY

Fascinujícím fenoménem mikrografické tvorby jsou portréty. Jak již bylo zmíněno, v návaznosti na židovskou tradici byly z textu skládány tváře významných židovských osobností (obzvláště z oblasti politiky a literatury). Tuto metodu však využilo nemálo výtvarníků i na zobrazení portrétů evropských panovníků. Freyda Spira ve svém článku o Johannu Michaeli Püchlerovi mladším jmenuje mikrografické rytiny Leopolda I. a jeho synů a z Püchlerovy tvorby vyvozuje, že tento rytec zřejmě sloužil u habsburského dvora stejně jako jeho otec Johann Michael starší.¹⁴ Jana Švantnerová nicméně ve své disertační práci zaměřené na Židovské muzeum v Prešově dává portréty spolu se symboly a historickými výjevy do kontextu obrazů politické loajality, projevů vděčnosti a vyjádření náboženské či politické korektnosti.¹⁵

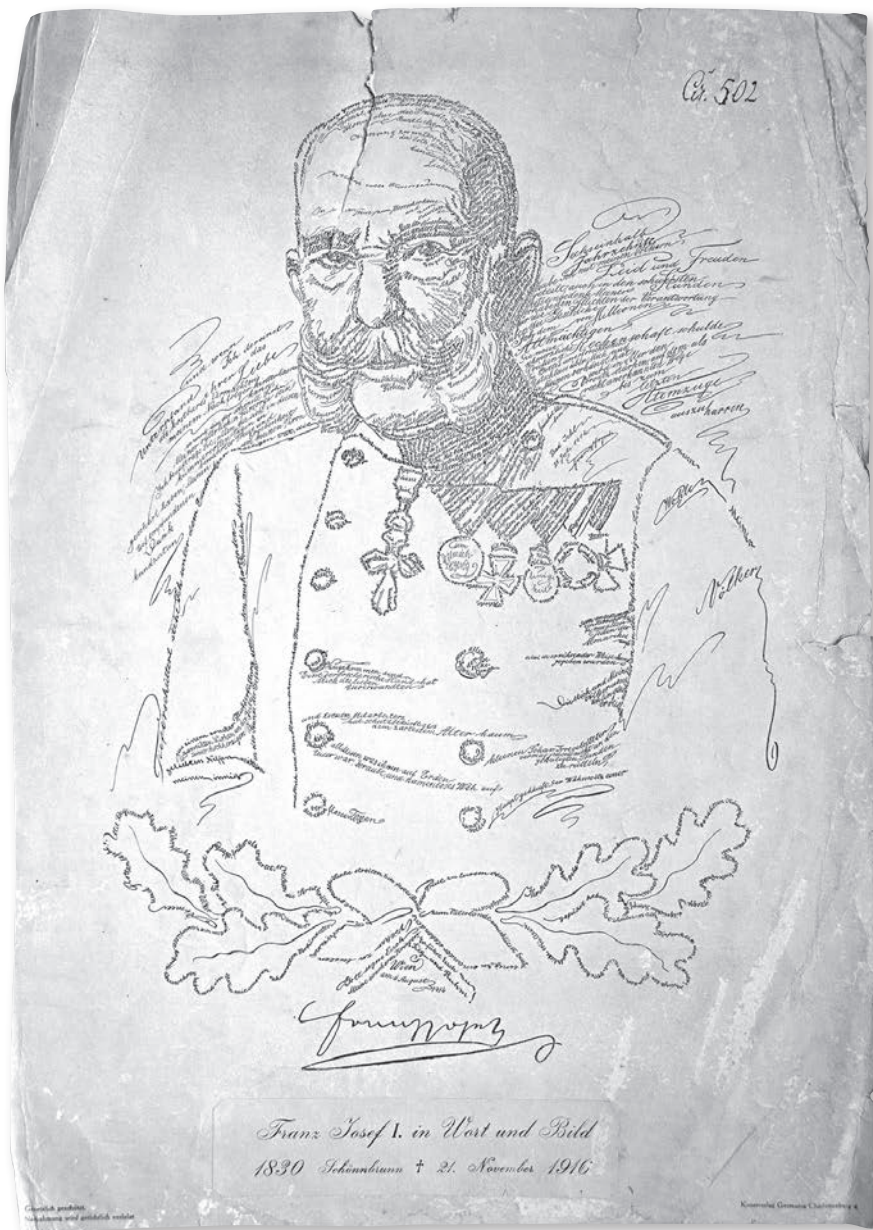
Tuto druhou teorii můžeme rozvinout na příkladech portrétů panovníků z přelomu 19. a 20. století. Mikrografický portrét Františka Josefa I. ze sbírek ivančického muzea je seskládán z císařových projevů a textů – *An meine Völker* (28. 7. 1914), *Handschriften des Kaisers über die Mordtat von Sarajewo* (4. 6. 1914) a *Armee und Flottenbefehl* (6. 8. 1914).¹⁶ Všechny tyto texty se týkají první světové války a jejich plné znění najdeme na dvoulistě s názvem *Umriss zur Orientierung der Kaiserreden für das Kunstblatt: unser Kaiser in Wort und Bild*, který nepředstavuje divákovi pouze onen text, tradičně uspořádaný v odstavcích, ale kresba s šípkami a nákresem totožné

¹³ *Micrography: The Hebrew Word as Art* [online], pozn. 8. [cit. 12. 9. 2022]

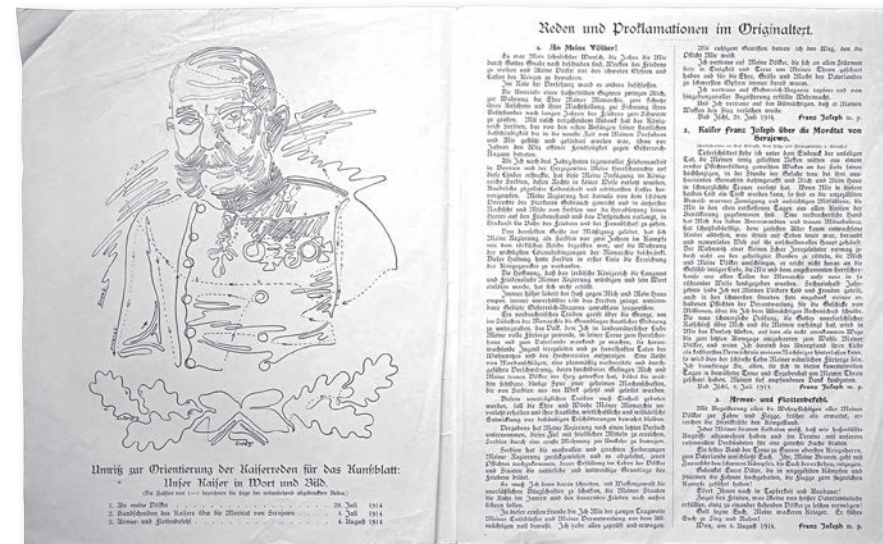
¹⁴ SPIRA, pozn. 10, s. 13.

¹⁵ ŠVANTNEROVÁ, Jana. *Židovské muzeum v Prešově (1928–1942) História, zberka, idey, osobnosti a miesta s ním spojené*. Brno, 2014. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

¹⁶ Pod portrétním poprsím maše a dubové listy. Celý obraz tvořen textem – mikrografickou technikou. Text je německy. Pod poprsím přilepený popisek „Franz Josef I. in Wort und Bild / 1830 Schönbrunn † 21. November 1916“. Tato popiska doplněna později, pod ní nápis „Kaiser Franz Josef in Wort und Bild / 1914“. Ve spodní části tiskem „Gesetzlich geschützt. / Nachahmung wird gerichtlich verfolgt. // Kunstverlag Germania Charlottenburg“.

Franz Josef I. in Wort und Bild (Císař František Josef I. slovem a obrazem), 1914–1916, tisk. (Muzeum v Ivančicích)

Umriss zur Orientierung der Kaiserreden für das Kunstblatt: Unser Kaiser in Wort und Bild (Osnova k orientaci v císařských proslovech pro Kunstblatt: Náš císař slovem a obrazem), 1914–1916, tisk. (Muzeum v Ivančicích)

podobizny císaře jako na mikrografickém portrétu na protější straně rovněž ukazuje, jak se má panovníkův mikrografický portrét číst – kde každý projev začíná a kudy je veden.¹⁷

Litografický portrét téhož císaře ze sbírek Židovského muzea v Prešově (ŽM-D 1707 III-874a, druhá kopie ŽM-D 1902) je seskládán z oslavy 25 let jeho vlády (v hebrejštině) a hymny habsburské monarchie z dob mocnářova panování.¹⁸ Ve sbírkách Victoria and Albert Museum v Londýně najdeme Portrét královny Viktorie z roku 1897 (E.496-1999). Ten se skládá z textů popisujících klíčové momenty v životě královny. Tento portrét byl zhotoven ke komemoraci diamantového výročí královny Viktorie roku 1897 a práce na něm trvala čtyři roky a sedm měsíců.¹⁹

17 Z jakého textu je složen mikrografický portrét korunního prince Rudolfa (U605) zatím bohužel nebylo zjištěno. Jeho poprsí je doplněno erbem, dubovými a vavřínovými větvkami. Celý obraz je tvořen textem – mikrografickou technikou. Pod poprsím nápis „Erzherzog Rudolf Kronprinz v. Oesterreich“. Ve spodní části listu uvedeno „Vervielfältigung vorbehalten fecit J. Sofer Miniatur-Schreibkünstler Wien II., Castellezgasse 112[?]“. Na rubové straně razítko Museijního spolku v Ivančicích a razítko „Alfred Greiner“.

18 ŠVANTNEROVÁ, pozn. 15, s. 176.

19 *Portrait of Queen Victoria* [online]. [cit. 15. 2. 2023] Dostupné z: <https://collections.vam.ac.uk/item/O25660/portrait-of-queen-victoria-print-israel-b/>.

Portrét Františka Josefa I. z prešovského muzea dává Jana Švantnerová do kontextu postavení Židů v Rakousko-Uhersku, konkrétně do souvislosti s procesem zrovnoprávnění za vlády tohoto císaře. Vztah židovské komunity ke královně Viktorii pak můžeme ilustrovat prostřednictvím textů spojených s výročími vlády panovnice. Mark S. Looker tento fenomén specifikuje následovně: Zatímco církevní periodika zpravidla využívala jubilea k potvrzení špatné situace státního náboženství, jiná náboženská periodika se skrze jubilea snažila blíže ztotožnit s širšími národními zájmy. Společensky marginální skupiny se tak chopily příležitosti projevít loajalitu královně.²⁰ Mezi ně patřila i židovská komunita a její tisk.

„Mikrografické biblické výjavy či portréty významných osobností veřejného a náboženského života sa těšili veľkej obľube a vznikali od konca 19. storočia. Okrem dekoratívnej a edukačnej plnili často aj apotropajnú funkciu, ako napríklad podobizeň rabína Akivu Egera, ktorá slúžila ako amulet pre rodičky, v jazyku jidiš nazývaný Kimpetbrivl. V dvadsiatych rokoch 20. storočia vznikli napríklad aj portréty Dr. Theodora Herzla (1860–1904) a vrchného viedenského rabína Prof. Dr. Zwi Perez Chajesa (1876–1927).“²¹

Mikrografie tedy nebyla využita pouze při ztvárnění portrétů vládců či šlechty, ale rovněž i v případě osobností signifikantních pro židovskou víru, komunitu a život, a nejen ji. Již uvedený Johann Michael Püchler mladší je spojován s protestantismem. Andrew Morral ve studii věnované Portrétu Charlese I.²² upozorňuje na asociaci mikrografických portrétů s protestantskou komemorativní tradicí. U mikrografických portrétů osobností spojených s tímto vyznáním si můžeme všimnout velmi často užívané kompozice s postavou ukazující na stranu v Písmu nebo gestikulující modlitbu. Touto cestou se tvůrci snažili zachytit portrétované nikoliv jako je samotné, ale jako prostředníky Písma. Morral si všímá, že Püchler pro kompenzaci strachu z idolatrie nevyužívá pouze těchto kompozic a doslovné tvorby obrazu z textu, ale také do tohoto textu přidává události ze života portrétovaných a známé citáty z bible. Pod výjevem tak lze najít dobře čitelná známá motta či přísloví spojená s reformátorem, která nabádají diváka k rozjímání a zbožnosti.²³

VÝTVARNÝ PROSTŘEDEK

Slovo mikrografie se neužívá pouze ve smyslu označení výtvarného prostředku, resp. výtvarné techniky, tvořící kresbu za pomoci drobného písma, ale rovněž pro pojmenování psaní miniaturním písmem z psychologického hlediska a jako název přístrojové techniky pracující s mikrozáznamy.²⁴ Mezi slovníkovými hesly publikací věnovaných umění ji prozatím nenajdeme a málo početně je zahrnuta rovněž v českojazyčném odborném prostředí v porovnání s anglickými texty. Totéž platí i pro označení *masorah figuratum*. Domnívám se však, že si tento fenomén propojující slova a obrazy zaslouží více pozornosti.

Obraz a slovo, ačkoli o nich občas přemýšlíme jako o tomtéž, se odlišují ve své recepci. Mnozí se snažili vyzdvihnout jednu formu před druhou nebo je postavit na roveň. Tak tomu můžeme rozumět, chápeme-li obraz a poezii jako objekty určené v prvním případě k vidění a v druhém případě ke čtení/poslouchání. Tato problematika sahá až ke zkoumání lidského vnímání, otázce „nevinného oka“, roli poznání, nemožnosti popsat viděné apod.²⁵ Dichotomie obrazu a slova nabírá na významu ve 20. století, kdy přicházejí kaligramy Guillaumea Apollinaira, text se stává součástí kubistických, futuristických a jiných kompozic, vzkvétá vizuální poezie a grafický design. Nakolik tyto projevy navazují na tradici mikrografie či jí byly inspirovány, je otázkou. Její částečnou odlišnost od projevů modernistických a postmodernistických můžeme spatřovat v estetizaci písma. V případě mikrografie se taktéž klade důraz na půvab písma a jeho dekorativnost, slouží zde ale jako prostředek nějakého sdělení, zatímco v (post)moderním umění se postupně stávají slova a písmena vizuálními prvky zástupnými samy sebou. To však neplatí pro všechna díla minulého století a komparace textových obrazů, včetně mikrografie, je hodna vlastního výzkumu.

Důvod, proč nezapomenout na mikrografii jako výtvarný prostředek, neshledávám pouze v porozumění minulosti, ale rovněž v potenciálním zdroji inspirace pro další tvůrce. Zůstaneme-li u portrétů, můžeme vidět, že skládání lidských tváří z písmen či slov je nadále přitažlivou metodou. Směry jako Radio Teletype Art nebo ASCII Art s těmito postupy pracují, stejně jako další odvětví digitálního umění – za pomoci algoritmů tvořené generativní umění, včetně portrétů ze slov

20 LOOKER, Mark S. „God Save the Queen“ Victoria's Jubilees and the Religious Press. *Victorian Periodicals Review*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1988, sv. 21, č. 3, s. 115–119.

21 ŠVANTNEROVÁ, pozn. 15, s. 177.

22 MORRAL, pozn. 11.

23 Ibid., s. 227–228.

24 HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*, Praha: Portál, 2015, s. 317; PETRÁČKOVÁ, Věra a KRAUS, Jiří, eds. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998, s. 496.

25 Více např. POMAŽLOVÁ, Alena. *Obraz a slovo v českém výtvarném umění šedesátých let*. Brno: Barrister&Principal, 2017.

Franz Josef I.
in Wort und Bild
(Císař František Josef
I. slovem a obrazem),
1914–1916, tisk, detail.
(Muzeum v Ivančicích)

a písmen, zastupuje novou technologii s využitím starého výtvarného prostředku.²⁶ Snad bychom mohli říci, že hlavním rozdílem mikrografie oproti ostatním textovým obrazům je užití drobnopisu. V mnoha případech (včetně portrétů z ivančických sbírek) se také setkáváme s tím, že právě ony drobné věty tvoří linie vykreslující znázorněný objekt. V případě *carmen figuratum* jde o vyplnění plochy objektu textem rovnoměrně, avšak mikrografické obrazy (*masorah figuratum*) jsou doslova kresleny slovy. Mikrografie vyniká právě touto kresebností, zatímco ostatní podobné techniky bychom mohli přiřadit spíše k makrotypografii nebo kaligrafii.

Jak již bylo uvedeno, historie mikrografie sahá až do 9. století, ale své místo nachází i ve 21. století. Jako příklad výtvarného díla můžeme jmenovat perokresbu s názvem „*The Burrow*“ *Franz Kafka* z roku 2003, ve které autorka Alice Attie pomocí mikrografie symbolicky znázornila podzemní labyrint popisovaný v povídce *Doupe* od Franze Kafky.²⁷

Mikrografie jako výtvarný prostředek je využívána také pro edukační účely. Platforma SELspace nabízející materiály pro edukátory a učitele pracuje i s tímto fenoménem a v metodice k tvorbě vlastního mikrografického autoportrétu nabádá k závěrečné

diskuzi, kde by žáci měli dojít k závěru, že z dálky portrétovanou osobu rozeznáme, ale abychom ji lépe poznali, je třeba přistoupit blíže.²⁸ Takovýto cíl edukačního programu považují za analogický s cílem dávných tvůrců mikrografických děl.

ZÁVĚREM

Umělecký vynález mikrografie otevřel další cestu k propojení obrazu a slov/a. Mikrografická díla mohou mít dekorativní i piktorální charakter, sloužila ke zdobení, jako poznámkový aparát, k demonstraci politické loajality, ke komemoraci nebo jako talismany. Tato technika také umožňuje kulturám, jež se vyhýbají piktorálnímu zobrazování, tuto překážku svým způsobem obejít a za pomoci vět jakožto čar vytvořit figurativní obraz.

Díky historickému zhodnocení, aplikovatelnosti v současnosti, potenciálně i v budoucnu, lze zařadit mikrografii mezi výtvarné prostředky, resp. ustálené umělecké vynálezy, napomáhající tvůrci vytvořit dílo, jež je schopno komunikovat, tedy artefakt.²⁹ Z toho vyplývá její umělecká hodnota a přínos zaobírání se výtvarnými díly zhotovenými s její pomocí pro dějiny výtvarné tvorby.

Mikrografické portréty z ivančického muzea – portrét korunního prince Rudolfa a císaře Františka Josefa I. (včetně doprovodného dvoulistu) – lze považovat za cenné reprezentanty vývoje tohoto uměleckého vynálezu.

PRAMENY A LITERATURA

Muzeum Brněnska – Muzeum v Ivančicích, Sběrka Muzea v Ivančicích: podsbírka Umění.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*, Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0873-0.

LOOKER, Mark S. „God Save the Queen“ Victoria's Jubilees and the Religious Press. *Victorian Periodicals Review*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1988, sv. 21, č. 3, s. 115–119. ISSN 0709-4698.

MELOT, Michel. *The Art of Illustration*. New York: Rizzoli, 1984. ISBN 0-8478-0558-1.

MORRAL, Andrew. „On the Picture of the King Charles the First... written in Psalms“: devotion, commemoration and the micrographic portrait. *SPELL: Swiss papers in English*

26 Srov. MARTINS, Tiago, BICKER, Joao, REBELO, Sérgio M. a PENOUSAL, Machado. *Portraying with Letters: An Interactive Installation* [online]. [cit. 31. 3. 2023]. Dostupné z: <https://iasdr2019.org/uploads/files/Proceedings/te-f-1379-Mar-T.pdf>.

27 „*The Burrow*“ *Franz Kafka* [online]. [cit. 30. 3. 2023]. Dostupné z: <https://thejewishmuseum.org/collection/29816-the-burrow-franz-kafka>.

28 *Micrography – Self Portraits* [online]. [cit. 30. 3. 2023]. Dostupné z: <https://selspace.ca/the-arts/visual-arts/micrography-self-portraits/>.

29 S pojmy artefakt, umělecký vynález, výtvarný prostředek a umělecká hodnota zde pracuji v intencích přiblížených v úvodu. Blíže viz SEDLÁČKOVÁ, pozn. 2.

language and literature. Tübingen: Narr Francke Attempto Verlag, 2017, sv. 34, s. 211–239. ISSN 0940-0478.

OKÁČOVÁ, Marie. *Carmina figurata na konci antiky: Publilius Optatianus Porfyrius a jeho novátorská koncepcie figurální poezie*. Brno, 2006. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

PETRÁČKOVÁ, Věra a KRAUS, Jiří, eds. *Akademický slovník cizích slov*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0607-9.

POMAJZLOVÁ, Alena. *Obraz a slovo v českém výtvarném umění šedesátých let*. Brno: Barrister & Principal, 2017. ISBN 978-80-7485-127-8.

SEDLÁČKOVÁ, Marcela. *Jak vyprávět dějiny umění*. Brno, 2021. Diplomová práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

SPIRA, Freyda. Johann Michael Püchler the Younger. *Art in Print*. Madison: Tandem Press, 2018, sv. 8, č. 3, s. 12–14. ISSN 2164-2702.

ŠVANTNEROVÁ, Jana. *Židovské múzeum v Prešove (1928–1942) História, zbierka, idey, osobnosti a miesta s ním spojené*. Brno, 2014. Disertační práce. Masarykova univerzita. Filozofická fakulta.

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

HALPERIN, Dalia-Ruth. *Micrography: the Art of Drawing with Letters* [online]. [cit. 4. 7. 2023] Dostupné z: <https://blog.nli.org.il/en/micrography/>.

HALPERIN, Dalia-Ruth. *Micrography – a Jewish art* [online]. [cit. 5. 8. 2022] Dostupné z: <https://www.bl.uk/hebrew-manuscripts/articles/micrography-a-jewish-art>

MARTINS, Tiago, BICKER, Joao, REBELO, Sérgio M. a PENOUSAL, Machado. *Portraying with Letters: An Interactive Installation* [online]. [cit. 31. 3. 2023] Dostupné z: <https://iasdr2019.org/uploads/files/Proceedings/te-f-1379-Mar-T.pdf>

McBEE, Richard. *Micrography – The Hebrew Word As Art* [online]. [cit. 12. 9. 2022] Dostupné z: <https://richardmabee.com/writings/micrography-the-hebrew-word-as-art/>

Micrography: The Hebrew Word as Art [online]. [cit. 12. 9. 2022] Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20111128003333/http://www.jtsa.edu/prebuilt/exhib/microg/index.shtml>

Portrait of Queen Victoria [online]. [cit. 15. 2. 2023] Dostupné z: <https://collections.vam.ac.uk/item/O25660/portrait-of-queen-victoria-print-israel-b/>

„*The Burrow*“ *Franz Kafka* [online]. [cit. 30. 3. 2023] Dostupné z: <https://thejewishmuseum.org/collection/29816-the-burrow-franz-kafka>